

ISSN 2181-9130

Doi Journal 10.26739/2181-9130

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

18 ЖИЛД, 4 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 18, НОМЕР 4

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 18, ISSUE 4

ТОШКЕНТ-2025

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF LAW RESEARCH

№4 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2025-4>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Abdurasulova Qumriniso Raimqulovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Fayziev Shoxrud Farmonovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

12.00.01 - ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ / ТЕОРИЯ ПРАВА И ГОСУДАРСТВА, ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ / THEORY OF LAW AND STATE, HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

Boboyev Halimboy Boboyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ahmedshaeva Mavlyuda Axatovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Adilxodjayeva Surayyo Maxkamovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Sattorov Abdug'affor

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yosuke Shamoto

yuridik fanlar doktori, professor (Yaponiya)

Umarxanova Dildora Sharipxanovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Nematov Jo'rabek Nematilloevich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

12.00.02 - КОНСТИТУЦИОННЫЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ / КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО; АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО; ФИНАНСОВОЕ ПРАВО / CONSTITUTIONAL LAW; ADMINISTRATIVE LAW; FINANCIAL RIGHT

Malikova Gulchexra

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Xusanov Ozod Tillabayevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Selimanova Svetlana Mixaylovna

yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)

Xvan Leonid Borisovich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Peshkova Xristina Vyacheslavovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)

Sung Un Lee

yuridik fanlar doktori, professor (Janubiy Koreya)

12.00.03 - ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО; ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО; СЕМЕЙНОЕ ПРАВО; МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО / CIVIL LAW; BUSINESS LAW; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Oqyulov Omonboy

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ro'zinazarov Shuhrat Nuraliyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ruziyev Rustam Jabborovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Borotov Mirodiljon Xomudjonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Toshev Boboqul Norqobilovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Shomuxamedova Zamira Shoislamovna

yuridik fanlar doktori, (O'zbekiston)

Ahmad Issa Altweissi

yuridik fanlar doktori, professor (Iordaniya)

Mexmonov Kambariddin Miradxanovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

12.00.04 - ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ХЎЖАЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ / CIVIL PROCEDURE LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW; ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

Esanova Zamira Normurodovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Mamasidiqov Muzaffar Musajonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jason A.

Kanton Federal sud markazi (AQSH)

Borut Strazisar

Yuridik bo'lim boshlig'i (Sloveniya)

12.00.05 - МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ / ТРУДОВОЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ / THE LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Usmanova Muborak Akmalxanovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Gasanov Mixail Yuriyevich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Sattorova Gulnoza Djurakulovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Murodova Gulnora

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Denisov Gleb

yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Fayziyev Shuxrat Xasanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Usmonov Muhammadi Bahridinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xolmuminov Juma
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jo'rayev Yuldash Achilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nurmatov Mirg'olib Mirzayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Po'latov Baxtiyor Xalilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salomov Baxrom Salomovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Osmonaliyev Qayrat
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzayev Aziz
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Aleksey Kibalnik
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Kudryavtsev Vladislav Leonidovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Sergey Shoshin
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
James B.
Eaglin Federal sud markazi (AQSH)

Rustambayev Mirzayusup Hakimovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Zufarov Rustam Axmedovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Kabulov Rustam
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Rajabova Mavjuda Abdullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Taxirov Farxod
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ismailov Isomiddin
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Hamidov Nurmuhhammad Orif o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (O'zbekiston)
Yuldoshev Rifat Raxmadjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Djansarayeva Rima Ernatovna
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Yelena Antonyan Aleksandrovna
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Matthew Light
yuridik fanlar doktori, professor (Kanada)
Qo'shayev Nurali Mahmudovich
yuridik fanlar nomzodi, dotsent (O'zbekiston)

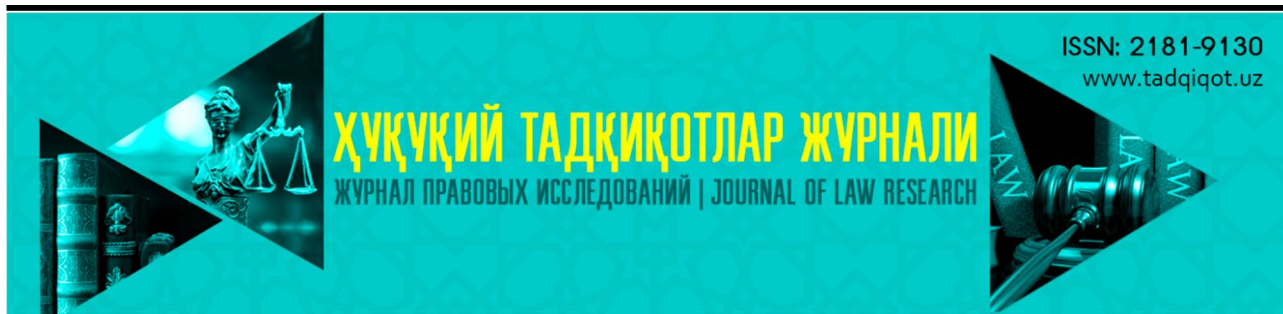
Inog'omjonova Zumratxon Fatxullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Pulatov Yuriy Safiyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
To'laganova Gulchehra Zaxitovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxiddinov Faxriddin Muxiddinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzov Davron Miragzamovich
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)
Rijakov Aleksandr Petrovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Stoyko Nikolay Genadyevich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Iskandarov Zayniddin
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Sergey Pen
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Aleksey Purs
yuridik fanlar doktori, dotsent (Belarus)
Jurgen Maurer
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)
Kevin Curtin
yuridik fanlar doktori, professor (AQSH)

Ismoilov Bahodir Islamovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Matkarimova Gulchehra Abdusamatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yuldasheva Govxerjan
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Alexander Trunk
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)

1. Abdullayev Jamshid Djamilovich HAQ EVAZIGA TUZILADIGAN STOMATOLOGIK TIBBIY XIZMAT KO'RSATISH SHARTNOMALARINING KUNDALIK HAYOTDA TUTGAN O'RNI VA ILMIY TAHLILI.....	5
2. Хошимова Юлдузхон Олимжоновна ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ ТОВАРНЫХ ЗНАКОВ. НАЦИОНАЛЬНЫЕ И МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ.....	14
3. Овулов Пўлатжон Илҳом ўғли ЮРИДИК ЖАВОБГАРЛИК ТУШУНЧАСИ, БЕЛГИЛАРИ ВА АСОСЛАРИ.....	23
4. Усмонов Восид Мухаммадиевич МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ НИМАНИ МАН ҚИЛАДИ?.....	33
5. Тулаганова Гулчехра Захитовна ЖИНОЯТ СУДЛОВ ИШЛАРИНИ ЮРИТИШДА АДВОКАТЛАРНИНГ АХБОРОТ- КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИ КЕНГ ЙЎЛГА ҚЎЙИШ МАСАЛАЛАРИ.....	40
6. Фазилов Фарход Маратович «ТЕОРИЯ РАЗБИТЫХ ОКОН» В УГОЛОВНО-ПРАВОВОМ И КРИМИНОЛОГИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ: ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	52
7. Хо‘jayarova Nilufar Nemat qizi SHAXSGA DOIR MA'LUMOTLARGA QONUNGA XILOF RAVISHDA ISHLOV BERGANLIK UCHUN JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.....	59
8. Садуллаев Жахонгир Джамshedович ҲУЖЖАТЛАРНИ ҚАЛБАКИЛАШТИРИШ, СОТИШ ЁКИ УЛАРДАН ФОЙДАЛАНГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	65
9. Тошнйёзов Сардор Уралбаевич АЛОҲИДА ТОИФАДАГИ КУЧЛИ ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ МОДДАЛАРНИ ЎТКАЗИШ МАҚСАДИНИ КЎЗЛАМАЙ ҚОНУНГА ХИЛОФ РАВИШДА МУОМАЛАГА КИРИТИШ ЖИНОЯТИ ТАРКИБИГА ОИД АЙРИМ МАСАЛАЛАР.....	73
10. Suyunboyev Ixom Oybek o'g'li HAQIQAT TUSHUNCHASI VA UNING JINOYAT PROTSESSIDAGI O'RNI.....	83
11. Турсунова Маликахон Улугбековна МОДЕРНИЗАЦИЯ ФУНКЦИЙ И ЗАДАЧ ОРГАНОВ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ РЕФОРМ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДИПЛОМАТОВ.....	89
12. Ғайбуллаев Фаррух Юлдашевич КОРРУПЦИЯНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАБИАТИ ВА УНГА ОИД ЗАМОНАВИЙ ҚАРАШЛАР.....	103

12.00.09-УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

Suyunboyev Ilhom Oybek o'g'li,
Toshkent davlat yuridik universiteti mustaqil izlanuvchisi
E-mail: suyunboyevilhom994@gmail.com

HAQIQAT TUSHUNCHASI VA UNING JINOYAT PROTSESSIDAGI O'RNI

For citation: Suyunboev Ilkhom Oybek ogli. THE CONCEPT OF TRUTH AND ITS ROLE IN THE CRIMINAL PROCEDURE. Journal of Law Research. 2025, 10 vol., issue 4, pp. 83-88

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.15334115>

ANNOTATSIYA

Haqiqatan tushunchasi va uning jinoyat protsessidagi o'rni mavzusidagi ilmiy maqola, haqiqat tushunchasining jinoiy huquqdagi o'rni va ahamiyatini chuqur tahlil qiladi. Maqolada, jinoyat protsessida haqiqatni aniqlashning huquqiy metodlari, sudlov jarayonidagi roli va ahamiyati, shuningdek, haqiqatni tiklashda yuzaga keladigan turli muammolar o'rganiladi. Bundan tashqari, adolatli sudlov tamoyillari asosida haqiqatni aniqlashning samarali usullari va jinoiy huquq tizimida uning to'g'ri tatbiq etilishi masalalari muhokama qilinadi. Maqola huquqiy xatolarni minimallashtirishga qaratilgan ba'zi takliflar bilan ham to'ldirilgan.

Kalit so'zlar: haqiqat, jinoyat protsessi, isbotlash, sud, tergov, obyektivlik, qonuniylik.

Суюнбоев Илхом Ойбек угли,
Самостоятельный соискатель Ташкентского
государственного юридического университета
E-mail: suyunboyevilhom994@gmail.com

ПОНЯТИЕ ИСТИНЫ И ЕЁ РОЛЬ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ

АННОТАЦИЯ

Данная научная статья посвящена понятию истины и её значению в уголовном процессе. Рассматриваются юридические методы установления истины в ходе судебных разбирательств, подчеркиваются возникающие сложности и проблемы. В статье также обсуждаются принципы справедливого судебного разбирательства и верховенства закона, предлагаются эффективные стратегии для обеспечения точного установления фактов. Кроме того, представлены рекомендации, направленные на минимизацию юридических ошибок и повышение целостности судебного процесса.

Ключевые слова: истина, уголовный процесс, доказательства, суд, расследование, объективность, законность.

Suyunboev Ilkhom Oybek ogli,

Independent Researcher of Tashkent State University of Law

E-mail: suyunboyevilhom994@gmail.com

THE CONCEPT OF TRUTH AND ITS ROLE IN THE CRIMINAL PROCEDURE

ANNOTATION

This scientific article delves into the concept of truth and its significance within criminal proceedings. It examines the legal methods employed to ascertain the truth during criminal trials, highlighting the challenges and complexities involved. The article also discusses the principles of fair trial and the rule of law, proposing effective strategies for ensuring the accurate determination of facts. Additionally, it offers recommendations aimed at minimizing legal errors and enhancing the integrity of the judicial process.

Keywords: truth, criminal procedure, evidence, court, investigation, objectivity, legality.

Har bir davlat o'z istiqloq va taraqqiyot yo'lini tanlar ekan, xalq farovonligini ta'minlashga xizmat qiladigan eng muhim maqsad va vazifalarini o'zining qonunlarida mustahkamlab oladi. Tarixga nazar solsak, asrlar davomida shakllangan ma'naviy-axloqiy qadriyatlar va insonning tabiiy huquqlari sivilizatsiya jarayonlari natijasida Konstitutsiya va qonunlar shakliga kelganini ko'ramiz. Konstitutsiya va qonunlar esa qonun ustovligi, haqiqatni aniqlashga xizmat qiladi[1].

Haqiqat (arabcha chin, to'g'ri) – inson ongida voqelikning to'g'ri, haqqoniy aks etishi, olam, voqea-hodisa, tafakkur mahsuli, muntlar va b.ni aslida qanday bo'lsa shunday tushunishni ifodalaydigan tushuncha. Gollandiyalik faylasuf Spinoza inson bilimlarining voqelikka muvofiq kelishini haqiqat deb atagan. Haqiqatning quyidagi turlari bir-biridan farqlanadi: 1) obyektiv haqiqat (olamdagi narsa va hodisalar mohiyatining inson ongi va istaklariga bog'liq bo'lmagan holda mavjudligi); 2) nisbiy haqiqat (inson bilim doirasining cheklangani); 3) konkret haqiqat (predmet yoki hodisaning hamisha aniq joy va sharoitda mavjudligining inson ongida aks etishi); 4) mutlaq haqiqat (predmet yoki hodisa mohiyatining inson ongida to'liq aks etishi). Mutlaq haqiqat nisbiy haqiqatlar majmuasidan tashkil topadi. Haqiqat mezonini ijtimoiy amaliyotdir. Haqiqat ma'naviyatda eng ko'p e'tibor qaratiladigan tushunchalardan biri bo'lib, inson ma'naviyatining shakllanishi, rivojlanishida katta ahamiyat kasb etadi. Haqiqatni chuqur anglash inson ruhiyatiga turlicha ta'sir ko'rsatib, ma'naviy xususiyatlarning jonlanishiga turtki berish bilan o'z natijalarini namoyon etadi. Haqiqatni anglash orqali inson tomonidan amalga oshiriladigan xatti-harakatlar yoki tafakkur mahsuli uning ma'naviyati darajasini ham belgilab beradi va shunga ko'ra, inson ma'naviyatini yuksaltirish omillaridan biri hisoblanadi.

Haqsizlik – haq-huquqdan mahrum etilgan, haq-huquq toptalgan holatni anglatuvchi tushuncha. Haqsizlik so'zi adolatsizlik so'zi bilan ma'nodoshdir. Ma'lumki, har bir inson adolat bilan ish tutsagina, haqiqatga erishadi. Amir Temurning “Kuch – adolatda” degan ta'birini unutmaslik lozim. Adolat va haqiqat g'oyasi qonunchilik faoliyatining zamini, bosh yo'nalishi bo'lmog'i shart. Davlatchilik va fuqarolik munosabatlari, mehnat va uy-joy, nafaqa va soliq, tabiatni muhofaza qilish, jinoyatchilikka qarshi kurashish masalalari, hayotning barcha jabhalarida adolat va haqiqat zaminiga tayanish zarur. Bu jamiyatning umumiy madaniy-ma'naviy qiyofasini belgilash bilan birga mamlakat fuqarolarining ma'naviy-ahloqiy va ruhiy kechinmalariga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Ana shuning o'zi davlat bilan fuqaro, jamiyat bilan aholi o'rtasidagi munosabatlar, ularning adolatga tayangan va uyg'unlashib ketgan yagona jonli organizmga aylanib borishiga keng imkoniyat yaratadi.

Agar jamiyat adolatli bo'lsa, unga adolatpesha shaxs rahbarlik qilsa, jamiyat a'zolari uchun ham baxtning kulib boqqanidir. Inson yaxshi xulqli, olijanob bo'lsa, adolatli jamiyatda odamlarga katta naf yetkazadi. Adolatsiz jamiyatda esa axloqli shaxsning axloqi jamiyat axloqiga mos kelmaydi. Dono inson adolatsiz jamiyatning axloqsiz talablariga bo'yin egmaydi. Aksincha, unga to'g'ri yo'l ko'rsatishga intiladi. “Shoh ishni adolat bilan yurgizsa, adolat uning vayrona mamlakatini ham obod qilib yuboradi. Adolat istovchi zulm o'tidan fig'on qilsa, adolating soyasidan unga panoh ber. Mazlumning so'zi to'g'ri bo'lib chiqdimi, endi zolim o'zingga tegishli odam bo'lsa ham, yuziga

boqma. Jazolashda ham farosat kerak. Yolgʻon gapirishga oʻrgangan odam rost gapira olmaydi. Rostgoʻy odam hech qachon yolgʻon gapirishga intilmaydi. Chunki tun bilan kun oʻzaro mutanosibdir. Zero, haqsizlik qilib birovning aybi uchun boshqani gunohkor etma, har qoʻyning oʻz oyogʻidan os. Xayolingga yaxshi bir buyruq kelsa, uni maslahatsiz amalga oshirishga oshiqma. Ishonchli kishilar fikridan foydalan”. Hazrat Navoiyning haqsizlik, adolatsizlik va haqiqat haqidagi ana shu oʻgitlariga doim amal qilinsa, jamiyatda haqsizlikning ildizi qoʻporib tashlanadi[2].

Jinoyat protsessi doirasida haqiqatga erishish — qonun ustuvorligi, adolat va fuqarolarning huquqiy kafolatlarini taʼminlashning muhim omillaridan biridir. Haqiqat — jinoyat sodir etilganligi, uning shart-sharoitlari, ishtirokchilari va oqibatlariga oid aniq, obyektiv maʼlumotlardir. Bu haqiqat sud, tergov organlari va boshqa protsessual ishtirokchilar tomonidan isbotlash faoliyati orqali aniqlanadi.

Haqiqat tushunchasi falsafa fanida qadimdan muhokama etilib kelinadi. Aristotel haqiqatni “fikrning haqiqatga muvofiqligi” deb taʼriflagan boʻlsa, zamonaviy huquqshunoslikda u obyektiv voqelik bilan mos keladigan bilim sifatida qaraladi. Haqiqat - voqelikning kishi ongida toʻgʻri aks etishi, bilimlarimizning obyektiv realikka mos kelishi hamdir. Haqiqat insonning borliqni bilishdagi asosiy maqsadlaridan biri. U asosan inson bilimlari bilan borliqdagi narsa va hodisalar oʻrtasidagi munosabat masalasini oʻz ichiga oladi[3].

Huquqiy nuqtai nazardan haqiqat ikki turga boʻlinadi:

- **Obyektiv haqiqat** – voqelikda qanday boʻlgan boʻlsa, shunday holatda aniqlangan maʼlumotlar.

- **Formal (yoki protsessual) haqiqat** – protsessual qonunchilik talablariga rioya qilingan holda olingan isbotlar asosida aniqlangan haqiqat.

Jinoyat protsessida haqiqatga erishishning oʻrni beqiyos. Oʻzbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksining odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishi, jinoyat ishlarini hayʼatda va yakka tartibda koʻrib chiqish, sudyalarning mustaqilligi va ularning faqat qonunga boʻysunishi, jinoyat ishini qoʻzgʻatishning muqarrarliligi, odil sudlovni fuqarolarning qonun va sud oldida tengligi asosida amalga oshirish, shaxsning shaʼni va qadr-qimmatini hurmat qilish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini muhofaza qilish, sudda jinoyat ishlarining oshkora koʻrilishi, jinoyat ishlari yuritiladigan til, jinoyat ishlarini yuritishda jamoatchilikning ishtiroki, haqiqatni aniqlash, aybsizlik prezumpsiyasi, gumon qilinuvchi, ayblanuvchi va sudlanuvchini himoyalash huquqi bilan taʼminlash, sudda ishlarni yuritishda tortishuv, dalillarni bevosita va ogʻzaki usulda tekshirish, protsessual harakatlar va qarorlar ustidan shikoyat qilish huquqi kabi prinsiplari mavjud, ular orasida haqiqatni aniqlash markaziy oʻrinni egallaydi.

Oʻzbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksining 22-moddasidan mazkur prinsipning jinoiy-huquqiy taʼrifini koʻrishimiz mumkin: “Surishtiruvchi, tergovchi, prokuror va sud jinoyat yuz berganligini, uning sodir etilishida kim aybdorligini, shuningdek u bilan bogʻliq barcha holatlarni aniqlashi shart. Ish boʻyicha haqiqatni aniqlash uchun faqat ushbu Kodeksda nazarda tutilgan tartibda topilgan, tekshirilgan va baholangan maʼlumotlardan foydalanish mumkin. Gumon qilinuvchidan, ayblanuvchidan, sudlanuvchidan, jabrlanuvchidan, guvohdan va ishda ishtirok etuvchi boshqa shaxslardan zoʻrlash, qoʻrqitish, huquqlarini cheklash va qonunga xilof boʻlgan oʻzgacha choralar bilan koʻrsatuvlar olishga harakat qilish man etiladi. Ish boʻyicha isbotlanishi lozim boʻlgan barcha holatlar sinchkovlik bilan, har tomonlama, toʻla va xolisona tekshirib chiqilishi kerak. Ishda yuzaga keladigan har qanday masalani hal qilishda ayblanuvchini yoki sudlanuvchini ham fosh qiladigan, ham oqlaydigan, shuningdek uning javobgarligini ham yengillashtiradigan, ham ogʻirlashtiradigan holatlar aniqlanishi va hisobga olinishi lozim. Dalillarni toʻplash va mustahkamlashda ruxsat berilmagan usullar qoʻllanilganligi toʻgʻrisidagi murojaatlar qonunchilikda belgilangan tartibda sud-tibbiy ekspertizasi yoki boshqa ekspertiza oʻtkazilgan holda majburiy tekshirilishi lozim”[4].

Jinoyat protsessida haqiqatni aniqlash prinsipining yuridik tabiati mazmuni xususidagi qarashlarga yuridik olimlar (Z.M.Ismoilov[5], V.V.Yarkov[6], U.A.Tuxtasheva, M.X.Rustambayev[7], E.N.Nikiforova[8] va boshq.) oʻrtasida yakdillik mavjud emas. Vaholanki, mazkur muammolarni yechish nafaqat muhim nazariy ahamiyat, balki jinoyat ishlari boʻyicha ish

yuritishda ulkan amaliy ahamiyat ham kasb etadi, chunki obyektiv haqiqatni aniqlash jinoyat protsessining vazifalarini amalga oshirilishining zaruriy sharti hisoblanadi.

Qonunga zid tarzda, ya'ni uni yig'ish jarayonida amaldagi qonunchilikda belgilangan tartib-qoidalarga rioya etilmasdan qo'lga kiritilgan dalillar, jumladan, ko'rsatmalar, shu jumladan aybni tan olish haqidagi bayonotlar - qiynoqlar qo'llash, zo'ravonlik ishlatish, shaxsga nisbatan boshqa shafqatsiz, inson qadr-qimmatini tahqirlovchi yoki kamsituvchi munosabatda bo'lish, shuningdek, aldash yoki qonun bilan taqiqlangan boshqa usullar orqali olinadigan bo'lsa; himoyachi ishtiroki majburiy bo'lgan holatlarda uning qatnashuviziz gumonlanuvchi, ayblanuvchi yoki sudlanuvchidan bayonot olinadigan bo'lsa; shuningdek, gumon qilinuvchi, ayblanuvchi yoki sudlanuvchining yaqin qarindoshlari Jinoyat-protsessual kodeksining 116-moddasiga zid tarzda, ularning rozilgisiz so'roq qilinsa va boshqa shunga o'xshash holatlarda olingan dalillar - noyaroqli (nomaqbul) deb topiladi.

Nomaqbul deb e'tirof etilgan dalillar yuridik ahamiyatga ega emas, ularni Jinoyat-protsessual kodeksining 82-84-moddalarida ko'zda tutilgan holatlarni isbotlashda, shuningdek ayblovni asoslashda ishlatishga yo'l qo'yilmaydi.

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan JPKning 22-moddasining 3-qismida haqiqatga erishishning asosiy tamoyillari o'laroq bir necha tushunchalar keltirib o'tilgan.

Haqiqatga erishishning asosiy tamoyillari: har tomonlamalik, xolislik va to'liqlik. Har tomonlamalik – barcha dalillar yig'ilishi va tahlil qilinishi kerak. **Xolislik** – tergov va sud biron bir tomon manfaatiga yon bosmasligi kerak. **To'liqlik** – holatga doir barcha dalillarni yuzaki emas, to'liq o'rganib chiqish. Mazkur tamoyillarga bevosita qonuniylikni ham kiritib o'tish maqsadga muvofiq. **Qonuniylik** – barcha protsessual harakatlar faqat qonun asosida amalga oshiriladi.

Huquqshunos olim A.T.Allamuratov bu xaqda shunday yozadi: "Holatlarni har tomonlama tadqiq etish deganda, isbotlash faoliyati yo'nalishini belgilaydigan, bir yoqlamalikni va subyektivlikni bartaraf etadigan hamda isbotlash to'g'ri borishini ta'minlaydigan barcha ehtimol bo'lgan xolisona taxminlarni o'z vaqtida tadqiq etish va sinchkovlik bilan dalillarni to'plash, tekshirish va baholash tushuniladi. Holatlarni to'liq tadqiq etish deganda, isbotlanishi lozim bo'lgan barcha holatlarni aniqlash tushuniladi. Holatlarni xolisona tadqiq etish deganda, surishtiruvchi, tergovchi, prokuror va sud tomonidan isbotlash mazmuni bo'lgan barcha holatlarni aniqlash uchun zarur dalillarni yig'ishda, tekshirishda va baholashda har qanday yuzaki, shubhali fikr bo'lmasligi tushuniladi"[9].

Dastlabki tergov va sud tergovining biryoqlama olib borilganligi yoki to'liq emasligi esa, sud hukmining apellyatsiya, kassatsiya tartibida bekor qilinishi uchun asos bo'ladi[10].

Sud yoki tergov organining qarori faqat ishonchli, qonuniy asosda olingan isbotlar asosida qabul qilinadi. Shuning uchun, haqiqatni aniqlash jarayoni jinoyat protsessining asosiy bosqichlarini belgilab beradi.

Isbotlash va haqiqat tushunchalari o'zaro bir-biriga chambarchas bog'liqdir. Isbotlash – jinoyat protsessining ajralmas qismi bo'lib, u orqali haqiqat aniqlanadi. Isbotlashda quyidagi manbalar muhim rol o'ynaydi: guvohlarning ko'rsatmalari - bu jinoyat sodir etilganligi haqida guvoh sifatida so'roq qilingan shaxslarning bergan og'zaki yoki yozma bayonotlaridir, ular voqea joyini ko'rgan, eshitgan yoki boshqacha tarzda bilgan shaxslar tomonidan taqdim etiladi, guvohlarning ko'rsatmalari ishonchliligi va to'g'riligi tergov va sud tomonidan baholanadi; ayblanuvchi yoki gumon qilinuvchining tushuntirishlari - bu jinoyat ishi bo'yicha o'z pozitsiyasini bayon qilgan shaxslarning og'zaki yoki yozma izohlaridir, ular o'z aybini tan olishlari yoki inkor etishlari mumkin, bu tushuntirishlar ishonchliligi va qonuniyligi tergov va sud tomonidan tekshiriladi; ekspert xulosasi - bu maxsus bilimlarga ega bo'lgan shaxs tomonidan o'tkazilgan ekspertiza natijasida berilgan xulosadir, ekspertlar o'z sohalarida chuqur bilimga ega bo'lib, dalillarni tahlil qilish va baholashda muhim rol o'ynaydi; moddiy dalillar - bu jinoyatning sodir etilganligini yoki boshqa protsessual holatlarni tasdiqlovchi jismoniy obyektlardir, ular hujjatlar, ashyolar, texnik vositalar va boshqa materiallar bo'lishi mumkin, moddiy dalillar tergov va sud tomonidan to'planib, baholanadi; protsessual harakatlar bayonnomalari - bu tergov va sud jarayonlarida amalga oshirilgan protsessual harakatlarning rasmiy hujjatidir, ular so'roq, tintuv, ko'zdan kechirish kabi harakatlarning natijalari

va ishtirokchilarning izohlarini o'z ichiga oladi, bayonnomalar ishonchliligi va to'g'riligi tergov va sud tomonidan tekshiriladi.

JPKning 81-moddasiga ko'ra, dalillar guvohlarning, jabrlanuvchining, gumon qilinuvchining, ayblanuvchining, sudlanuvchining ko'rsatuvlari, ekspertning xulosasi, ashyoviy va raqamli dalillar, ovoqli yozuvlar, videoyozuvlar, kinotasvir va fotosuratlardan iborat materiallar, tergov va sud harakatlarining bayonnomalari va boshqa hujjatlar bilan aniqlanadi.

Shuningdek, isbotlashda faqat ayblovi emas, balki oqlovga xizmat qiluvchi holatlar ham aniqlanishi shart. Bu esa haqiqatga bir tomonlama emas, balki muvozanatli yondashishni taqozo etadi.

Hozirgi zamonaviy huquqda va Jinoyat-protsessi amaliyotda haqiqatni aniqlashda bir qator to'siqlar uchraydi: **guvohlarning yolg'on ko'rsatmasi** - guvohning sud yoki tergov jarayonida, o'z ko'rsatmalarida haqiqatni buzib, yolg'on ma'lumot berishidir. Bu holat, guvohning ko'rsatmalarining ishonchliligini shubha ostiga qo'yadi va sudning adolatli qaror chiqarishiga to'siq qilib qoladi; **dalillarni yashirish yoki buzish** - bu jinoyat ishi bo'yicha muhim bo'lgan dalillarni qasddan yo'q qilish, o'zgartirish yoki yashirish harakatlaridir. Bu holat tergov yoki sud jarayonining adolatsiz bo'lishiga olib kelishi mumkin. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksining 243-1-moddasiga ko'ra, dalillarni yashirish yoki buzish ham jinoiy javobgarlikka sabab bo'ladi; **tergov organlarining xolis bo'lmashligi** - jinoyat protsessida tergovchi yoki boshqa vakolatli organlarning bir tomon manfaatiga yon bosishi, ya'ni tergov harakatlarini faqat bir tomon nuqtai nazaridan olib borishi holatidir. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining 22-moddasiga ko'ra, tergov va sud organlari barcha dalillarni har tomonlama, xolisona va to'liq tekshirishlari shart. Agar tergov organi xolis bo'lmasa, bu holat sud tomonidan ko'rib chiqilib, ishning qayta tergov qilinishiga olib kelishi mumkin; **protsessual normalarning buzilishi** - bu jinoyat ishi bo'yicha protsessual qonunlarga rioya qilmaslik, masalan, guvohni so'roq qilishda uning huquqlarini buzish yoki dalillarni noto'g'ri baholash holatidir. Jinoyat-protsessual kodeksining 116-moddasida protsessual normalarga rioya qilish zarurligi ta'kidlanadi. Agar protsessual normalar buzilsa, bu sudning qarorining qonuniyligini shubha ostiga qo'yishi mumkin..

Bunday holatlarda jinoyat ishida noto'g'ri qarorlar qabul qilinishi, aybsiz shaxs jazolanishi yoki jinoyatchi jazodan qutulib qolishi mumkin.

Xulosa o'rnida aytadigan bo'lsak, Jinoyat protsessi ta'limotida haqiqat tushunchasiga doir quyidagi nuqtai nazarlar farq qiladi: a) haqiqat – tergov va sud ish uchun ahamiyatga ega bo'lgan faktlar haqida chiqargan xulosalarning ayni shu faktlarga, ya'ni obyektiv voqelikka to'la va aniq muvofiqligi, b) haqiqat – surishtiruv organi, tergovchi va sud subyektiv mulohazalarini konkret jinoyat ishining yuridik ahamiyatga molik bo'lgan barcha holatlariga to'la va aniq muvofiqligi, v) haqiqat – sodir etilgan jinoyatning ishning faktik va yuridik tomonlariga taalluqli bo'lgan obyektiv holatlari ongimizda to'g'ri aks etishi, g) haqiqat – bizning obyektiv voqelik haqidagi bilimlarimizning ular ilgari yuz bergan voqealarga muvofiq ekanligini belgilaydigan xossasi, d) haqiqat – ish bo'yicha isbot qilish predmetiga kiradigan barcha haqiqiy holatlarni voqelikka va qonunga (jinoyat va jinoyat-protsessual qonuniga) muvofiq, har tomonlama, to'la va xolisona tekshirish asosida bilish, aniqlash, bunda bilish natijasi unga eltuvchi yo'l bilan uzviy bo'ladi, u bilan yagona tizimni tashkil etadi. Jinoyat protsessida haqiqatni aniqlash deganda, jinoyat ishining haqiqiy holatlarini surishtiruvchi, tergovchi, prokuror va sud tomonidan voqelikka muvofiq tarzda to'la, xolisona, aniq va inkor qilib bo'lmaydigan aniqlanishi tushuniladi.

Yuqorida keltirilgan fikrlar va boshqa yuridik sohadagi olimlarning fikriga asoslanib, O'zbekiston Respublikasi JPK 22-moddasi 1-qismiga quyidagicha tahrirda bayon etish maqsadga muvofiq bo'lar edi: “Surishtiruvchi, tergovchi, prokuror va sud jinoyat ishi holatlarini, jinoyat yuz berganligini, uning sodir etilishida kim aybdorligini, shuningdek u bilan bog'liq barcha holatlarni haqiqatga muvofiq tarzda to'la va xolisona aniqlashi shart”[11].

Umuman olganda, haqiqat tushunchasi jinoyat protsessining markaziy prinsiplaridan biri bo'lib, adolatli qaror qabul qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Jinoyat-protsessual qonunchilikda nazarda tutilgan tamoyillarga rioya qilish, isbotlash mexanizmlarini mukammallashtirish, sud va tergov organlarining mustaqilligini ta'minlash haqiqatga erishishning kafolati bo'lishi mumkin.

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning O‘z. Res. Konstitutsiyasi qabul qilinganining 27 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma‘ruzasi, 2019-yil 08-dekabr. (Speech of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the ceremonial event dedicated to the 27th anniversary of the adoption of the Constitution of the Republic of Uzbekistan, December 8, 2019.)
2. “Haq. Haqiqat. Haqsizlik”. Elektron manzil: <https://oyina.uz/uz/teahause/2777> (murojaat sanasi: 16.04.2025). (“Truth. Injustice”. Electronic address: <https://oyina.uz/uz/teahause/2777>. (Accessed on: April 16, 2025)
3. “Falsafa”. Elektron manzil: <https://uz.wikipedia.org/wiki/Falsafa> (murojaat sanasi: 14.04.2025). (“Philosophy”. Electronic address: <https://uz.wikipedia.org/wiki/Falsafa> (Accessed on: April 14, 2025).
4. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi. Elektron manzil: <https://lex.uz/docs/-111460> (murojaat sanasi: 14.04.2025). (Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan. Electronic address: <https://lex.uz/docs/-111460> (Accessed on: April 14, 2025).
5. Islomov Z.M. Huquq tushunchasi, mohiyati, ijtimoiy vazifasi. O‘quv qo‘llanma. – T.: TDYI, 2004. – bet 77. (Islomov Z.M. Legal Concept, Essence, and Social Functions. Educational guide. – Tashkent: TSIL, 2004. – p. 77.)
6. Арбитражный процесс. Учебник/ Отв. ред. проф. В.В.Ярков. – М.: БЕК, 2001. – С. 32. (Arbitration Process. Textbook / Editor-in-chief Prof. V.V. Yarkov. – Moscow: BEK, 2001. – p. 32.)
7. Rustambayev M.X., Tuxtasheva U.A., O‘zbekiston Respublikasida sud hokimiyati va sud-huquq islohoti. – Toshkent: TDYI, 2009. – bet 21. (Rustambayev M.X., Tuxtasheva U.A., Judicial Power and Judicial-Reform Process in the Republic of Uzbekistan. – Tashkent: TSIL, 2009. – p. 21.)
8. Jinoyat protsessi. Umumiy qism. Darslik/ Z.F.Inog‘omjonovanning umumiy tahriri ostida. – Toshkent: Adolat, 2007. – bet 82. (Criminal Process. General Part. Textbook edited by Z.F. Inog‘omjonova. – Tashkent: Adolat, 2007. – p. 82.)
9. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksiga sharhlar. Mualliflar jamoasi/ mas‘ul muharrir prof. G‘.A.Abdumajidov. – Toshkent: TDYI, 2009. – bet 49. (Commentary on the Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan. Author team / Editor-in-chief Prof. G‘.A. Abdumajidov. – Tashkent: TSIL, 2009. – p. 49.)
10. Тухташева У.А. Теоретические и практические вопросы апелляционного производства в уголовном процессе/ Под ред. проф. М.Х.Рустамбаева. – Т.: ТГЮИ, 2007. – С. 169. (Tukhtasheva U.A. Theoretical and Practical Issues of Appeal Procedures in Criminal Proceedings. Edited by Prof. M.H. Rustambayev. – Tashkent: TSIL, 2007. – p. 169.)
11. Hayriev N.I. Jinoyat protsessida haqiqatni aniqlash prinsipini amalga oshirish muammolari. Yuridik fanlar nomzodi olish uchun yozilgan dissertatsiya. – Toshkent: TDYI, 2011. – bet 73. (Hayriev N.I. Issues in Implementing the Principle of Truth Discovery in Criminal Proceedings. Dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences. – Tashkent: TSIL, 2011. – p. 73.)

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

18 ЖИЛД, 4 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 18, НОМЕР 4

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 18, ISSUE 4

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000